

3 ERIK GUSTAF GEIJERS (1783–1847) HISTORIEFILOSOFI

¹Liksom envar läser historien på eget sätt och i den inlägger eller ur den utläser sin egen uppfattning, så tror sig envar om att ifråga om en perspektivtänkare kunna tolka vad han sagt, kan eller egentligen borde ha menat. I fallet Geijer ha filosofer, historiker, teologer kappats om att utlägga texten.

²Mitt skäl är ett annat. Exoteriska historien är en produkt av normalindividens uppfattning om skeendet i det förgångna. Den historiens musa är emellertid icke ett sanningsvittne utan en sagoförtäljerska.

³Men det finns en esoterisk historia, återspeglad i planetminnet, oförgängliga arkivet av oförfalskad verklighet i förfluten tid. Även om vår störste svenske historiker, Geijer, icke haft tillgång till detta arkiv, vittnar hans djupa syn på historien, att han någon gång kontaktat Platons idévärld, av esoterikerna kallad kausalvärlden. I varje fall kan han tagas till exempel på hur historien skall behandlas.

⁴Exoteristernas försök att skriva en historiens filosofi visa, att kunskapen om verkligheten och livet, nödvändig förutsättning för att rätt förstå historien och visserligen det mesta av allt annat, är så minimal att varje försök blir fiktivt.

⁵I det följande återges hos Geijer endast de ideer som åtminstone visa släktskap med esoterikernas syn på historien. Vad som hos en tänkare icke är i samklang med kausalvärldens ideer, tillhör det förgängliga och kan saklöst lämnas åsido. Det tillhör den onödiga belastning människorna älska att släpa på.

⁶Hos Geijer var historiska sinnet i hög grad utvecklat. Det var icke heller hans första inkarnation som historiker. Den, som kan se så djupt i historien, för vilken alla förklaringar i första hand äro historiska, har det historiska medfött som ett latent medvetande om det förflutna, har förvärvat förmågan att försätta sig tillbaka i längst förflutna tidsskeden. Det framgår även, att Geijer varit invigd i gnostikernas esoteriska samfund. Han var sedan länge förtrogen med hörande symboler, vilket gjorde att han med förkärlek grep till gnostiska föreställningar för att förklara egentligen till filosofien hörande företeelser. Att han uppnått humanitetsstadiet visar sig i att han i sin övermedvetenhet hade relativt lätt tillgång till kausalvärldens ideer. Det förklarar också, hur han med säker instinkt kunde finna vägen ut ur den labyrint av filosofiska hugskott, vari hans samtids filosofer, Kant, Fichte, Schelling och Hegel, irrade omkring och ur vilken eftervärlden ännu ej funnit utgången.

⁷Ingen kan helt frigöra sig från de fiktioner han under barndoms-, uppväxt- och utbildningsår belastats med. Formella logikens lära om absoluta motsägelselagen, vilken tillhör lägre mentala slutlednings- och princip-tänkandet, satte sina spår och hindrade honom ofta att göra vad han som perspektivtänkare mest av allt hade lust till: framhäva varandra motsägande synpunkter, obekymrad om han därvid invecklade sig i skenbara motsägelser. Den nödgade honom att utesluta ideer som motsade varandra. Man märker liksom en tvekan i valet mellan olika ideer. Han såg det berättigade i samtliga men hindrades göra rättvisa åt alla. Uteslutningen gällde emellertid blott, när han skulle betänksamt avväga skenbart varandra upphävande ideer. I inspirationens stunder under sina föreläsningar kunde han oförfärat motsäga sig själv. Och auditoriet föll till föga, fånglat och gripet av själva ideernas makt.

⁸Hur stor hänsyn Geijer måste taga till sin samtids fördomar och idiosynkrasier, kan endast objektiv undersökning i emotional- och mentalvärldarna klargöra. I sin muntliga framställning trotsade och utmanade han intoleransen. Hans starka ställning hos akademiska ungdomen skyddade honom mot lömska intrigerna och gjorde att hans belackare höllo sig undan i skumrasket. Endast en gång vågade hatet, stödjande sig på juridiska formaliteter, visa sitt verkliga

ansikte. I sitt med hänsyn till klerikala bigotteriet oförsiktiga uttalande om treenigheten ådrog han sig åtal för hädelse, som hotade med landsförvisning. Han lyckades visserligen, tack vare sin glänsande dialektik, fria sig från anklagelsen och bli frikänd av juryn. Men åtalet mot honom, en av landets ädlaste personligheter, skall icke glömmas utan stå kvar som ännu ett bevis på avundens herravälde bland småskurna själar och hatets förföljelse i alla tider mot stora andar.

⁹Problem, som sysselsatte alla i Geijers samtid, voro kunskaps- och snilleproblemen.

¹⁰Genom Descartes och Locke uppkom subjektivistiska fikcionalismen. Den lyckades göra det omedelbart givna absoluta till något ofattbart. Sedan Kant definitivt gjort det till det obegripliga, sökte man förgäves utväg ur labyrinten av sofismer.

¹¹Geijer löste svårigheterna en gång för alla på ett originellt sätt. Enligt honom är all kunskap uppenbarelse och beror på ömsesidighet. Personligheterna uppenbara sig för varandra. Så få vi människokunskap. Kunskap om det osynliga få vi genom att Gud uppenbarar sig för oss.

¹²En biograf säger, att Geijer icke uttalat sig om på vad sätt hans uppenbarelselära kunde gälla för människans förhållande till den materiella föremålsvärlden. Detta påstående beror emellertid på ett förbiseende.

¹³Enligt Geijer har allting, även de materiella föremålen, medvetenhet och utgör personligheter. Och personligheterna tala uppenbarelsen för oss, ifall vi bry oss om att lyssna till dessa.

¹⁴Esoterikern instämmer med Leibniz i att allting består av monader. Gentemot de svenska personlighetsfilosoferna hävdar han, att endast de monader, som nått människans rike, äga självmedvetenhet och kunna därför betraktas såsom "personligheter".

¹⁵Historiens värde består enligt Geijer i att den ger oss kunskap om livet och människorna, hjälper oss att förstå och leva bättre. Därav framgår, att historien tillhör livsåskådningen och icke världsåskådningen. Beteckningen "världsåskådning" bör lämpligast reserveras för naturvetenskapliga uppfattningen av tillvarons materieaspekt.

¹⁶Geijer har flera förklaringar på historiens uppgift och ändamål. Historien visar mänsklighetens strävan att åvägabringa universalstaten. Den vill frihetens förverkligande. Den är andens utveckling emot allt rikare medvetenhet. Den utgör försoningsprocessen för människans avfall från enheten.

¹⁷Att historien icke kunde vara någon snusförnufts dialektiska utvecklingsprocess à la Hegel och att man icke kunde konstruera en dylik process, framhävde Geijer med skärpa. Kunde historien konstrueras, så vore den ej längre historia. Ty allt, som låter sig konstrueras, är något för tanken förgånget. Människan har en historia, emedan hon ej på förhand kan säga, hur hon skall tänka och handla. Man kan alltså icke uppfinna ett handlingsschema, som människan måste följa. Det man kallar "moral" är en samling konventioner och sedvanor. Verklighetens uppfattning måste byggas på kunskap om livslagarna och sedan överlåta åt individen själv att finna de sätt på vilka dessa kunna tillämpas. Den av folken genom smärtsamma erfarenheter förvärvade rättsuppfattningen är en produkt, som hör hemma i historien eller sociologien men icke i filosofien.

¹⁸Historien visar oss mänsklighetens väg i det förflutna. Den visar oss, vilka erfarenheter vi förvärvat inom olika livsområden. Den visar oss människornas förhållanden till varandra i samhälls- och statsbildningar, huru samhällen och nationer uppstå och försvinna sedan de fyllt sin uppgift eller huru de gå under genom eget förvållande. Den visar oss uppkomsten av religion och rättsuppfattning, vetenskap och konst.

¹⁹Historien ger oss samlingen av fakta om det förflutna. Dessa fakta måste för att få någon betydelse, sin betydelse för att bli förståeliga, inordnas under verklighetsideer som förklara deras verkliga mening. Utan kännedom om ideerna skulle vi aldrig kunna infoga de flesta fakta i sina riktiga sammanhang. Ideerna komma till oss genom inspiration, "gudsuppenbarelse". Till ideer kan räknas allting som når dagsmedvetenheten via övermedvetenheten. Historien bevarar och bearbetar mänsklighetens erfarenheter genom vilka vi förvärva kunskap om verkligheten och

livet, människorna och oss själva.

²⁰Historien visar oss huru vi själva levat i det förflutna. Levande historien ger oss möjlighet snabbt återuppliva vår latenta förståelse för det vi en gång lärt samt orientera oss i tillvaron.

²¹Det finns en exoterisk och en esoterisk historia. Den förra har hittills givit oss tyvärr alltför få fakta och många missuppfattningar om människorna under ca: a tolv tusen år. Den visar oss vad människorna med sina begränsade resurser ha möjlighet att upptäcka, hur mänskligheten i vissa avseenden höjt sig över djurstadiet till barbar- och civilisationsstadiet, hur enstaka individer ilat utvecklingen i förväg, att ännu ingen nation uppnått kulturstadiet, även om vissa sporadiska ansatser förekommit. Den vet ingenting om de folk som under miljontals år levat på de två väldiga kontinenterna Lemurien och Atlantis, numera på havets botten.

²²Världshistorien var för Geijer skådebanan, visande livets utveckling mot allt större klarhet ur en för förnuftet oåtkomlig grund, mot allt högre liv. Därav följer också det värdefulla hos historiska företeelserna. Funnes ingen utvecklingsprocess, skulle historien sakna mening.

²³Inledningsvis torde det vara lämpligt undanröja två skenbart outrotliga missuppfattningar, som även Geijer blev offer för.

²⁴Det är en missuppfattning av ursprungliga panteismens idé, om man fattar den såsom ett upphävande av individuella mångfalden, såsom individualitetens förintelse. Misstolkade panteismen förnekar individens odödlighet och menar, att allt liv i formen förintas när formen upplöses för att återvända till en opersonlig livskälla.

²⁵Det är missuppfattning av Platons lära, om man menar, att han förnekar individuella livets värde. Platon, som var invigd, visste mycket väl, att allt liv är både individuellt och kollektivt. Men för honom var individuella monaden i idévärlden, som därifrån tid efter annan inkarnerar, det konstanta och bestående. Inkarnationen däremot, historiska personligheten, betraktade han som en tillfällig produkt, vilket den ju också är, även om den förunnas göra en insats i utvecklingen. Rätt och stat, vetenskap, konst och religion finnas i kausalvärldens ideer, både som ideal och ständigt omformade avbildningar av fysiska livets företeelser. Dessa levande materie- och kraftideer ha betydelse för människan såsom förebilder och kraftkällor. Därmed har Platon ingalunda velat förringa värdet av fysiska livets gestaltningar. Men utvecklingsbegreppet tillhörde det esoteriska och var för övrigt ofattbart för hans samtid.

²⁶Geijers ideer om det onda i tillvaron samt om frihet och nödvändighet ("fri vilja") äro däremot i överensstämmelse med motsvarande esoteriska ideer.

²⁷Allt liv utgör en enhet. Denna enhet är det gudomliga i tillvaron eller Gud. Det onda i världen har, enligt Geijer, uppkommit genom att människan avfallit från Gud och gjort sig själv till gud. Denna självhärlighet, självhävdelse är just satanismen. Därigenom förnekar människan existensen av något högre, förstör den ömsesidighet som är allas livsluft, upplöser gemenskapen med andra individer, avskär förbindelsen med enheten samt utsår hat, splittring, motarbetar enheten. "Frälsningen" består i att individen uppger sin mot enheten riktade vilja och återgår till enheten.

²⁸Nödvändigheten är guds vilja, och människan blir fri i den mån hennes vilja sammanfaller med guds vilja. Geijer har fullkomligt klart för sig, att endast lagen ger frihet. Att förena frihet med lag, skriver han, en frihet som ger sanna seder, är mänsklighetens högsta uppgift, som endast alla tidevarvs fortsatta bemödanden förmå att lösa.

²⁹Enligt esoteriken förverkligas friheten genom friktionsfri tillämpning av Lagen (inbegreppet av alla natur- och livslagar). Människan utvecklar sin vilja, förvärvar "fri vilja", genom att identifiera sig med allt högre ideal och frigöra sig från identifikationen med lägre. Vi nå målet endast genom att betjäna oss av lagen. Vi misslyckas, krossas, om vi trotsa lagen.

³⁰Även Geijers lära om samvetet är esoterisk. Samvetet (samvetandet) är samma vetande om samma rättsbegrepp. Det är något annat än teologiska fikcionalismens definition på samvete.

³¹Geijer led tidvis av "medfödd" skuld känsla. Hans latenta förtrogenhet med gnostiska symboliken, feldirigerad av i barndomen inympade exoteriska fiktionerna om synd och försoning,

kom honom att misstolka depressionen. Han insåg emellertid, att ortodoxa uppfattningen är orimlig. Inom gränsen för den tidens yttrandefrihet i religiösa frågor söker han ge förnuftig förklaring på judiska legenden om syndafall och frälsning. Människan har avlägsnat sig från Gud. Försoningen består i att hon likt irrande sonen beslutar sig att stå upp och återvända till fadershuset. Geijer opponerar kraftigt mot vidskepelsen, att Guds son skulle vara försonare i yttre mening, som slaktoffer. Han skriver: "Som en enastående person är sonen ett försvinnande faktum." Försoningen består i att "Christos" (gnostiska beteckningen på enheten) födes i och uppstår hos varje särskild människa.

³²Geijer ansåg det vara en "krass idé", att den andra personen i gudomen skulle offra sig själv för att försona och tillfyllestgöra den första personens straffande rättfärdighet. Han hävdade de för oförvillad rättsmedvetenhet självklara ideerna, att Gud icke kan utesluta någon och att individen är sin egen straffare och hämnare.

³³Enligt Geijer är tre personer i gudomen onödig metafysisk spetsfundighet, för kristendomen främmande polyteism. Trefaldigheten hörde till guds uppenbarelse i tiden, ej till det eviga väsendet.

³⁴Enligt esoteriken äro såväl medfödda metafysiska behovet som skuld känslan ännu två bevis bland otaliga på "själens preexistens". Det undermedvetnas avlagringar bevara fakta om begångna ogärningar i förflutna liv. Det övermedvetna ser vad som ännu icke gottgjorts utan återstår att gälda.

³⁵Tradition och förnyelse äro enligt Geijer båda lika viktiga. Tradition dör om den blir enbart tradition. För att den skall bli liv fordras att den ingår som nyskapande faktor i levande livet.

³⁶Det förflutna lever i nuet, är en makt i det närvarande. Detta ger historien en ökad betydelse för förståelsen av nuet, som rymmer både förflutet och tillkommande.

³⁷Det förflutnas förhållande till det närvarande bestämmer tidevarvens karaktär. Tillväxt sker genom nya krafters övertag över det förflutnas motstånd. Stabilitet fås ifall föreningen nått jämvikt. Förfall inträder om motståndet mot det nya får övertaget. Vad som förgås är värt att förgås. Förödelsen drabbar blott det som tillhör det lägre.

³⁸Nationen lever ej blott i det närvarande utan även i och genom sina minnen. Det är traditionen, som utgör folkets oavbrutna medvetenhet om sig självt såsom nation, som i alla tider gör nationen till en enhet, en personlighet.

³⁹Varje nu i en nations liv innesluter hela dess förgångna, ja mänsklighetens förgångna liv. Vi bära en flertusenårig historia inom oss, och varje tidevarv har lämnat sitt bidrag till vår bildnings rikedom. Att studera historien är icke att bibringas något främmande och yttre. Det är att ur vårt inre till full klarhet utveckla det som, utan att vi kanske reflekterat däröver, lever i vårt omedvetna. Det är att lära oss förstå oss själva.

⁴⁰Den som kan studera förflutna liv ser, att vi varit med om att forma de förhållanden, varunder vi lida. Vi födas igen för att skörda vad vi sått. Det förflutna binder oss med stadiga band med det närvarande.

⁴¹Utvecklingen, innefattande fysiska livet, historiska livet och överfysiska livet, består enligt Geijer i att de personliga förhållandena allt mer mångfaldigas och förinnerligas. Personligheterna utvecklas genom beröring med varandra. Människan äger och bör äga förbindelse dels med andra människor, dels med gud. Gud erfares i historien på samma sätt som människorna, genom de två samverkande processer som ge kunskap: han går människan till mötes genom uppenbarelser och människan öppnar sig för honom. Personligheterna kunna utvecklas endast genom beröring med varandra. Var och en har visserligen såsom anlag hela mänskligheten i sig, men dessa anlag kunna komma till utveckling endast genom att individen möter andra personer, antingen han där ser dessa anlag förverkligade eller de egga honom att förverkliga sina säregna. Det är som om i varje yttre förbindelse med förnuftiga väsen de med detsamma vidrörde och igenkände varandra genom en och samma dubbla ömsesidiga och likväl samtida aktion. Detta ömsesidiga väckande och

tändande av tanke och tanke, av vilja och vilja är det enda, eviga, uppenbara undret i hela vårt liv, som uppfyller varje ögonblick utan att därför bli mindre underbart.

⁴²Det förflutna lever i det närvarande, men även det närvarande påverkar vår uppfattning om det förflutna, och detta i så hög grad, att det förflutnas kraft och verkan på det närvarande därav åter förändras. Det förgångna strålar ned sin makt i det närvarande; det för i själva verket ett evigt liv i mänsklighetens medvetenhet.

⁴³Enslig läser den förgängliga människan, gårdagens barn, denna det förflutnas stjärnskrift. Det är de dödas tankar. Likväl uppröra, röra, förvåna och tjusa oss dessa tankar, liksom vore i dem en livande ande och anden är där, emedan han förnimmes och förstås. På samma sätt som den i jordiska livet härbärgerade anden också kan yttra sådana verkningar genom sitt blotta väsende och sin tillvaro utan att han på långt när själv vet av alla dessa sina verkningar. Också leva de döda. Och den som mycket umgås med de dödas tankar, kan minst tvivla därpå. De döda leva i en dubbel bemärkelse: dels i sitt historiska liv, dels såsom fortlevande väsen i högre världar.

⁴⁴Geijer är grundaren av den svenska personlighetsfilosofien. Den är en av de många bevisen på hans latent esoterik och förtrogenhet med hithörande kausalideer. Tyvärr fick denna filosofi senare mindre lyckad utformning av Boström.

⁴⁵Enligt Leibniz består tillvaron av monader på olika utvecklingsnivåer. Geijer föredrog beteckningen personlighet och gav personligheten andra egenskaper. Personligheten var ett odödligt förnuftsväsen med självmedveten och självbestämd individualitet samt – kollektivitet! Det är rätta panteismen: kollektivitet med omistlig individualitet!

⁴⁶Filosofiska spekulationen "löste" ofta problemen genom förväxling. I motställningen "natur och ande" hade filosoferna rört ihop olika ideer: materia och medvetenhet, lägre och högre utvecklingsnivå.

⁴⁷Geijer hade i sin medfödda instinkt den ariadnetråd som ledde honom ut ur filosofiens labyrint av hugskott. Han insåg klart, att det icke finns motsättning mellan ande och materia, att naturen är ande och anden natur. Menar man med "naturen" det lägre och med "anden" det högre, så medför utvecklingen (bildningen, odlingen, kulturen) att det dunkelt omedvetna lägre lyftes upp till det högres klara medvetenhet och därmed inom frihetens område, så att det kan behärras.

⁴⁸Geijer betraktade icke endast individen utan även en grupp av individer som personlighet. Kollektivet är enligt honom ursprungligt. Det är uttryck för enighet. Det utgör naturliga bandet mellan människor. Det visar sig i gemensamma rättsbegrepp och i växelverkan mellan gemensamma ideer samt i levande känslan av gemenskap och samhörighet.

⁴⁹Det enskilda får självständighet blott i sammanhang med det hela. Människan känner sig tillhöra ett helt i samma mån som hon känner sig själv. Kollektivandan är det för alla gemensamma väsendet sådant det yttrar sig i nationalkänsla och nationalsamhörighet. Denna gemensamhet är så stark, att även om individerna avsånde sina intressen, vilket skulle leda till nationens undergång, skulle likväl gemensamhetsidéen överleva. Denna gemensamhet strävar att upphäva allt enskilt. Den sammanbinder böjelser och seder till det ömsesidiga hela som karakteriserar ett visst samhälle. Den gör människorna allt mer beroende av varandra. Den gör alla allt mer delaktiga i det gemensamma, i kulturen, som innebär utveckling av allas förmågor. Även om dessa sträva åt olika håll och synas kunna motverka gemensamheten, visar det sig att det underliggande gemensamma är starkare och detta i samma mån som enskildas självsvåld träder i dagen.

⁵⁰Om frihet icke vore enhet, skulle individerna aldrig uppge sin naturliga frihet för att bli beroende av varandra. I samma mån som individerna försöka spränga denna enhet, vilket till individernas eget förfång någon gång sker i omstörtningar, blir dess makt så mycket mer uppenbar. Ju mer individerna försöka att avsånda sig, desto djupare känna de hela osaligheten av den nödvändighet, som även under ömsesidigt hat tvingar människorna att utbilda ett allt starkare ömsesidigt beroende. Det är den samhället hemligt vidlådande naturliga förbannelsen, som är

outplånlig för den åt sig själv lämnade människan och liksom rösten av en dunkel förtvivlan genomgår tiderna i den allmänna mer eller mindre högljudda klagan: att i staterna bördorna ökas med arbetet, nöden med rikedomarna, brotten med upplysningen, liksom i ständig fientlig hets utan frid, rast, ro.

⁵¹I alla möjliga sammanhang var Geijer angelägen om att betona, att vi alla i något avseende äro beroende av varandra, behöva hjälp av varandra, att det alltid finns något som någon viss kan göra bättre än övriga. Geijer framhöll att människornas ömsesidiga beroende blir allt mer uppenbart ju mera samhället differentieras. Ökad kultur medför ökad respekt för personligheten. Envar lär sig i alla andra se självständiga personligheter och bemöta dem som sådana. Hela livet är ett ömsesidigt givande och tagande. Och just detta är "det enda, eviga uppenbara undret i tillvaron".

⁵²Livet består i ett ofrånkomligt ömsesidighetsförhållande. Det goda visar sig i att envar som kan hjälper den som är i behov av hjälp. Det onda är upphävandet av ömsesidigheten. Historien visar oss den ständigt växande, allt mer invecklade förbindelsen, som tvingar människorna allt närmare varandra. Beroendet visar sig i att vi icke endast handla för varandra utan även lida för varandra. Människan må förneka ömsesidigheten och beroendet. Hon kan förvandla dess verkningar till lyckliga eller olyckliga. Men rubba enhetens lag förmår hon ej. Lagen gör sig allt mer oupplösligt gällande, i tvedräkt om ej i endräkt, i hat om ej i kärlek, i ondo om ej i godo. Den är källan till elände och sällhet, civilisationens förbannelse eller välsignelse. Genomträngdes alla i ett och samma ögonblick av denna sublima, allt mänskligt förbindande känsla av enhetens ofrånkomlighet, så skulle människorna vända sig om och igenkänna varandra som bröder.

⁵³Att även kollektiven äga personligheter, kunna endast de fatta som förut varit invigda i esoteriken och hos vilka alltså vetandet därom är latent.

⁵⁴Kollektivmedvetenhet eller gruppmedvetenhet medför för alla i gruppen gemensam medvetenhet, vilken må vara medveten eller ännu tillhöra det omedvetna. Dagsmedveten blir den först, när individen kan få tillgång till denna övermedvetenhet.

⁵⁵Gruppmedvetenhet är ett steg på vägen till enhetsvärlden. I denna värld äga alla utom sin egen individualmedvetenhet tillgång till alla andra individers medvetenhet. Därav esoteriska talesättet: intet är fördolt som icke skall bliva uppenbart. Vägen till essentialvärlden består i ständigt vidgad kollektiv medvetenhet. Allt fler andra inneslutas i individens egen medvetenhet. Individen får uppleva, att alla utgöra en enhet, att det icke finnes någon ensamhet. Alla äro vi förenade i enheten, om vi veta om det eller ej. Vägen dit må sedan vara kortare eller längre.

⁵⁶Outtömlig källa till förundran och otaliga gissningar är det faktum, att den individ, som en gång kontaktat essentialvärlden, icke alltid förmår hålla sig uppe i denna värld. Monaden i fysisk dagsmedvetenhet är i det fysiska och icke i essentialvärlden. Den förblir ofullkomlig i det fysiska, tills den förvärvat de essentiala egenskaperna.

⁵⁷Så snart ett kollektiv uppstår, en grupp individuella medvetenheter, blir den omhändertagen av ett evolutionsväsen i högre världar, emedan alla kollektiv äro vägar till enheten. Alla högre världar äro fyllda med väsen som blivit ett med enheten och tjänandets lag. Detta väsen, som söker värna kollektivets bestånd, utgör även i individuell mening kollektivets "personlighet". Det samlar individernas medvetenhetsyttringar ifråga om det gemensamma till en vitaliserande och inspirerande "tankeform", vilken förmår individen att uppge åtminstone något av sin egocentricitet och exklusivitet i oegoistiskt arbete på gemensamma uppgifter. De som nått humanitetsstadiet fullfölja målmedvetet kollektivväsendets intentioner.

⁵⁸Det finns många slag av kollektiva "personligheter". För att endast nämna de sociala: familj, släkt, klan, klass, nation, ras, mänsklighet.

⁵⁹Geijer indelade mänsklighetens liv i tre utvecklingsperioder: barndom, ungdom och mogen ålder. Varje efterföljande står i rättsuppfattning högre än föregående.

⁶⁰Härmed är Geijer inne på problem, som icke kunna lösas utan esoteriska fakta.

Medvetenhetsutvecklingen låter sig icke konstateras i exoteriska historien. Den tar alltför stora tidrymder i anspråk. Den avbrytes ständigt. Inkarnerande klaner och klasser befinna sig på olika utvecklingsstadier. Det enda som exoteriskt kan påvisas är, att det finns och alltid kommer att finnas samhällen, vilkas ingående individer befinna sig på högst olika nivåer.

⁶¹Människan är ingalunda en så sen företeelse i förflutna skeendet som Geijer ansåg. Det har funnits kulturer på vårt klot, som normalindividen saknar möjlighet ha någon vetskap om. Därmed menas icke en sådan sporadisk företeelse som grekiska kulturen. Den var ett verk av en klan, som nått kulturstadiet och högre. När dess medlemmar icke funno mödan värt fortsätta att inkarnera, försvann den kulturen.

⁶²Såsom samhällsfilosof visade sig Geijer besitta humanistens sunda förnuft även i sina politiska teorier.

⁶³Mänskligheten strävar instinktivt efter att förverkliga universalstaten. Geijer framhävde med full klarhet den för esoterikern självfallna idén, att enhet aldrig kan nås med våld eller list, maktmedel eller frihetens undertryckande. Allt måste falla sönder, som strider mot frihets- och enhetslagarna.

⁶⁴Många se i staten en inrättning till skydd mot yttre och inre fiender, upphävande naturtillståndet med allas krig mot alla. Med den synen uppstår alltid en motsättning mellan stat och individ.

⁶⁵Personlighetsfilosofien betraktade stater, nationer, samhällen såsom personligheter, ömsesidigt beroende av och tjänande varandra. Detta medförde social gemenskaps-, solidaritets- och ansvarskänsla. Nationens styrka berodde på individens insikt och duglighet.

⁶⁶Enligt esoteriken är statens uppgift att möjliggöra för kollektivet att uppnå kultur och för individen att uppnå högre utvecklingsnivåer, så att individer på kulturstadiet kunna inkarnera och effektivt tjäna mänskligheten och nationen. Nationen fyller sin historiska uppgift genom att på sitt säregna sätt bidra till medvetenhetens allsidiga aktivering. Detta gör den bäst genom att samarbeta med andra nationer, alltså icke genom att söka isolera sig och försvåra utbytet.

⁶⁷Geijer hade fullt klart för sig, att de stora gestalterna i historien voro de personligheter som medvetet eller omedvetet blevo redskap i utvecklingens tjänst. Den enskildes insats i livet eller historien blir stor i den mån den främjar framåtskridandet, hjälper människorna att leva, upptäcker ideer och meddelar kunskap, som underlättar människans självförverkligande.

⁶⁸Geijer har ett allvarsord att säga även till dem som i vår tid dyrka nietzscheanska storhetsvansinnet med löjlig självförhävelse och självmärkvärdighet. En dåre är den som vill sätta sin egen prägel på utvecklingen. Eftervärlden utplånar relativt snabbt alla spår av upphovsmannen och kvarlämnar blott det som alla förr eller senare måste tillgodogöra sig, det som återfinns i högre världar. Ideerna ha alltid funnits. Vi kunna aldrig avgöra, vem som först förunnades hämta ner en viss idé från idévärlden.

⁶⁹Geijer misstog sig, när han menade, att medborgarskapet i guds rike vore detsamma som demokrati. De två ideerna ha ingenting gemensamt. Demokrati predikar allas jämlikhet i utvecklingshänseende, vilket är ett fatalt misstag. Individerna i mänskligheten befinna sig på flera hundra olika utvecklingsnivåer. Däremot är det riktigt, att alla äro personligheter med okränkbara rättigheter såsom individer och medborgare. Alla äga samma människovärde, likhet inför lag, rätt till fri tävlan, rätt att bli bedömda enbart efter duglighet. Guds rike är övermänniskans rike, och däri inträder ingen som ej kan uppgå i enheten. Det riket finns visserligen inom människan, eftersom allt högre genomtränger allt lägre. Annars kunde ingen i det fysiska få kontakt med högre världar. Men för individen finns intet gudsrrike i verkligheten, förrän han funnit kontakten till detta högre i sitt inre, i sin egen medvetenhet.

⁷⁰Till historisk uppfattning hör, enligt Geijer, förståelsen för sammanhanget i historien och för ömsesidiga påverkningarnas betydelse. Utan dessa två principer är historien ingen vetenskap. Enbart vetskap om förändringar utan insikt i sammanhang ger ingen kunskap.

⁷¹I statshänseende undersöker historien sammanhanget i statens inre utveckling, växelverkan mellan stat och individ samt staternas förhållande till varandra.

⁷²I tvisten mellan anhängarna av naturrätts- och traditionsteorierna intog Geijer en medlande ställning. Båda samhällsuppfattningarna ha enligt honom sitt berättigande.

⁷³Representanterna för naturrätten, den först uppkomna teorien, menade att staten bildats genom frivillig överenskommelse av individer och att rätten var en produkt av lagstiftarnas godtyckliga vilja.

⁷⁴Den andra teoriens anhängare ansågo, att naturrättsivrarna saknade historiskt sinne, vilket bestod i förmågan att uppfatta det för varje tidsålder egenartade. De menade, att såväl stat som rätt vore långsamma bildningar, vore historiska produkter, att människorna alltid levat i något slags samhälle, hur primitivt detta än må ha varit. Rätten hade uppstått såsom vanerätt genom nedärvda seder, uttryck för i stillhet verkande krafter, och icke genom lagstiftarnas godtyckliga bestämmelser. Individen inföddes i ett samhälle med dess lagar utan att bli tillfrågad, om han gillade dem.

⁷⁵Traditions- eller feodalanhängarna liknade med förkärlek samhället vid en organism. Det är en analogi, som är betydligt mer missvisande än orienterande. Det infallet ansågs emellertid så lyckat, att allt fler företeelser började liknas vid en organism: samhälle, stat, rätt, vetenskap, konstverk etc. Fichte, med sin mani att absolutifiera allting, nöjde sig icke med att förlikna samhället vid en organism. Det var en organism. Med slagord sökte han imponera, förlama kritikförmågan, skapa tabuföreställningar, vilkas riktighet icke fingo ifrågasättas. Med slagordet "organism" bedrevs allsköns ofog. Allt man ville befrämja kallades "organiskt", allt man ville motarbeta "oorganiskt".

⁷⁶Tvisten om de två samhällsteorierna hade samlat sig kring huvudfrågan om samhällsfördraget. Enligt den ena borde staten vara grundad på fördrag mellan likar. Den andra betraktade familjen och därur härflytande naturliga förbindelser såsom samhällets ursprung.

⁷⁷Geijer ansåg, att samhällsteoriernas praktiska gestaltning och betydelse i historien är vittnesbördet om vad som i dem är riktigt och oriktigt, förgängligt och bestående och att man kan härleda motsatta meningar ur det evigt rättas struktur.

⁷⁸Hans egna undersökningar visade honom, att naturrätt och familjerätt äro lika berättigade och att båda återfinnas i samhällsbildningarna. Han urskilde två principer: den demokratiska och den feodala. I den demokratiska fann han, att rätt och makt utgå från folket genom uppdrag av folket, att samhället utgör en på uttryckligt fördrag slutet förening mellan likar. I den feodala fann han, att rätt och makt utgå från samhällets överhuvud såsom gåva eller förläning.

⁷⁹Geijer kritiserade såväl franska revolutionens överdrifter, vilka berodde på ensidigt fullföljande av folksuveränitetens teori, som Lockes mekaniska åsikt, enligt vilken staten blott är en yttre tvångs- och säkerhetsanstalt. Såsom försäkringsinrättning kunde den ej fordra uppoffring av egendom, ja av liv, ty just egendom och liv skulle ju staten skydda.

⁸⁰Samhällsandan var för Geijer en medfödd ursprunglig drift hos människan. Vad som håller en stat samman är en levande rättsuppfattning, bestämd av känslan för allas väl och av viljan till enhet. Den, som bortser från sambandet mellan rättsuppfattning och religion, mellan rätt och politik, förbiser det oupplösliga i dessas levande relationer. Det är samhällsandan som gör samhället till den enhet det är. Betraktar man samhället endast som en yttre förening av inbördes stridiga viljor, så upplöser man den enhetsvilja som är väsentliga förutsättningen för samhällets bestånd. En sådan nation förtjänar att gå under och gör det också.

⁸¹Åvan har skisserats Geijers ideala syn på historien. Det är att hoppas att en sådan historia snart blir skriven.

Ovanstående text utgör uppsatsen *Erik Gustaf Geijers historiefilosofi* av Henry T. Laurency.
Uppsatsen ingår i boken *Livskunskap Fem*, utgiven 1995.
Copyright © Förlagsstiftelsen Henry T. Laurency 1986, 1995.